

GEOGRAFIA ȘI ECOLOGIA CÂMPIEI IERULUI

Zoltán Benedek
Carei

În partea de nord-vest a României (județele Bihor și Satu Mare) se află o zonă mlăștinoasă, care poartă denumirea de *Câmpia Ierului*. Această câmpie se întinde într-o vale de forma unei coveți, începând de la râul Crasna până la Barcău. În formarea văii un rol important au avut râurile Someș, Tisa și Crasna. Geografii maghiari, încă în secolul trecut, au semnalat prezența unor resturi de meandre de dimensiuni mai mari decât acelea pe care le-ar fi putut genera un râu de talia Ierului. Într-adevăr, și în prezent, după canalizare, pe marginea dreaptă a văii Ierului în dreptul viilor comunei Tarcea, și între localitățile Vezendiu-Andrid, s-au păstrat câteva zone de meandre foarte clar vizibile, de dimensiuni corespunzătoare unui râu cel puțin de talia Someșului. Geologul *Sümeghi* și geograful *Cholnoki* au considerat valea Ierului o albie fluviatilă mare care servea drept arteră principală de scurgere pentru întreg sistemul de râuri din partea nord-estică a depresiunii panonice (Tisa, Someș, Crasna, Bodrog, Ung etc.) (*Sümeghi*, 1944).

Formarea rețelei hidrografice din nordul Câmpiei Tisei este în strânsă legătură cu evoluția hidrografică a acestei regiuni. La alcătuirea geologică a acestei regiuni participă depozite sedimentare cretacice, paleogene, miocene și pleistocene depuse peste un fundament cristalin paleozoic fragmentat (*Tenu*, 1981). În timpul cretacicului superior are loc fragmentarea fundamentului cristalin paleozoic, care la vest de linia de dislocație Arduș-Tășnad-Cheț suferă o scufundare în trepte, dând naștere unui mare șanț tectonic (*Arinei*, 1977), care face legătura între bazinul Tisei Superioare și depresiunea Crișurilor. Deasupra acestei dislocații tectonice se află câmpia aluvionară Someș-Crasna și Ier. Pe acesta, apele aceluși bazin l-au utilizat ca albie de scurgere spre Depresiunea Panonică, urmând grabenul mare al Ierului. Mișcările de basculare a postamentului nu s-au încheiat în terțiar, ci au continuat pe tot timpul pleistocenului. În pleistocenul superior au loc scufundări în zona nordică a Câmpiei Tisei, în Bodrogköz și în Câmpia Someșului (*Borsy*, 1953). Scufundările se întind și spre sud. Mișcările de subsidență din pleistocenul superior schimbă și aspectul rețelei hidrografice din Câmpia Crasna-Ier.

Ca urmare a mișcărilor epirogenice, Valea Ierului rămâne suspendată față de nivelul Câmpiei Someșene. Prima dată Tisa, apoi în pleistocenul inferior faza Würm IV și Someșul părăsesc Valea Ierului. Pe traseul fostei văi a Ierului rămâne doar firul Crasnei (fig. nr. 1). Dar, debitul Crasnei în holocen nu mai are efect asupra geomorfologiei văii. Pe valea dreaptă a Ierului se disting trei terase pleistocene, și lipsește terasa holocenă. Aceasta dovedește o vie activitate fluviatilă în tot cursul pleistocenului (*Bogdan*, 1963; *Benedek*, 1960). Stagnarea unei curgeri normale la sfârșitul pleistocenului și înlocuirea ei printr-un proces de împotmolire a dat naștere la formarea complexelor de meandre și de bălți (fig. nr. 2).

Aceste afirmații, înainte menționate, au fost stabilite de autor pe baza analizelor forajelor de mare adâncime, a analizei mineralogice a pietrișurilor, a mineralelor grele din nisipuri cât și a diagramelor sporo-polinice din albiile părăsite (*Benedek*, 1969, 1982; *Bogdan-Diaconeasa*, 1963).

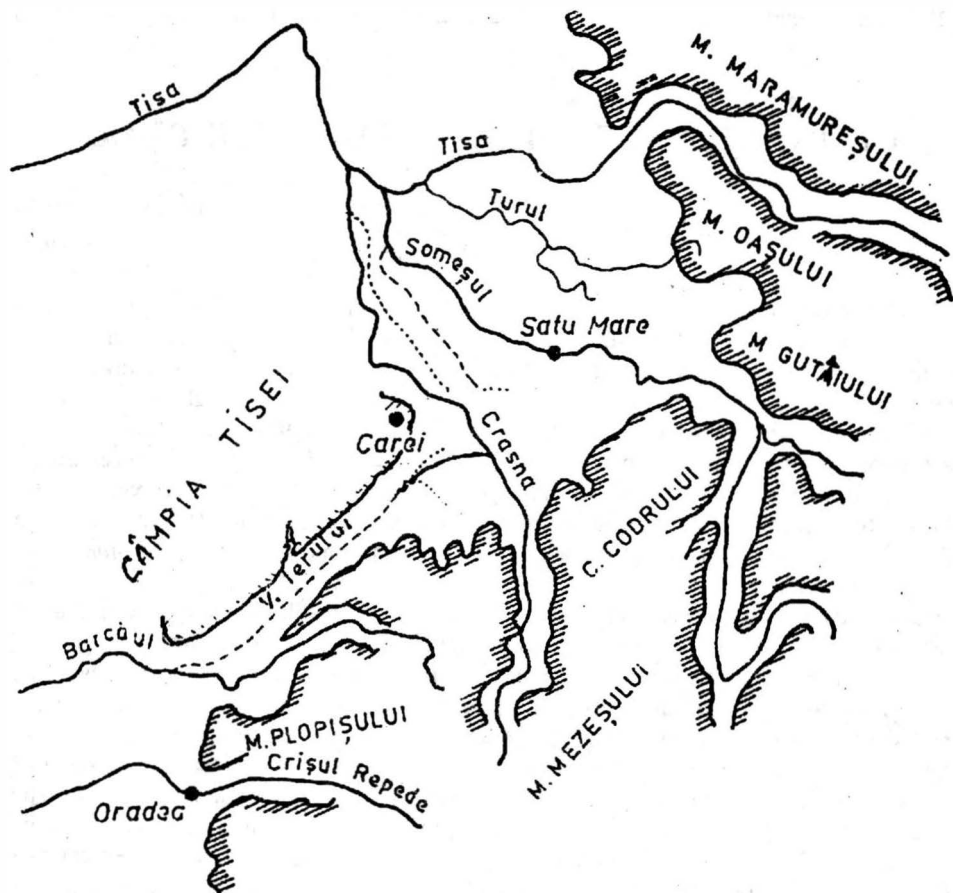

Fig. 1 – Rețeaua hidrografică a părții de N-V a Câmpiei Tisei în perioada pleistocenului inferior Dryas (cca 15.000-13.000 ani) Someșul abandonează Valea Ierului, Crasna mai are bifurcații în timpul viiturilor

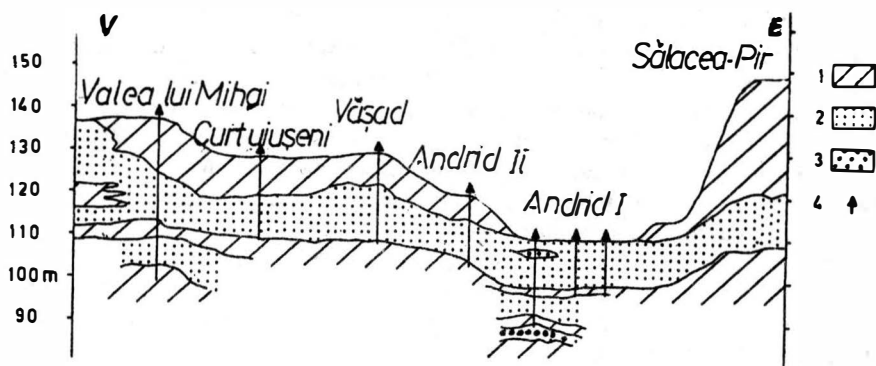

Fig. 2 – Secțiune stratigrafică, între Sălacea-Pir și Valea lui Mihai. Se văd clar cele două terase pleistocene între Andrid – Curtuișeni – Vășad. 1 – argile roșcate loessoide; 2 – nisip fluviatil; 3 – nisip grosier, amestecat cu pietriș; 4 – poziția sondajelor

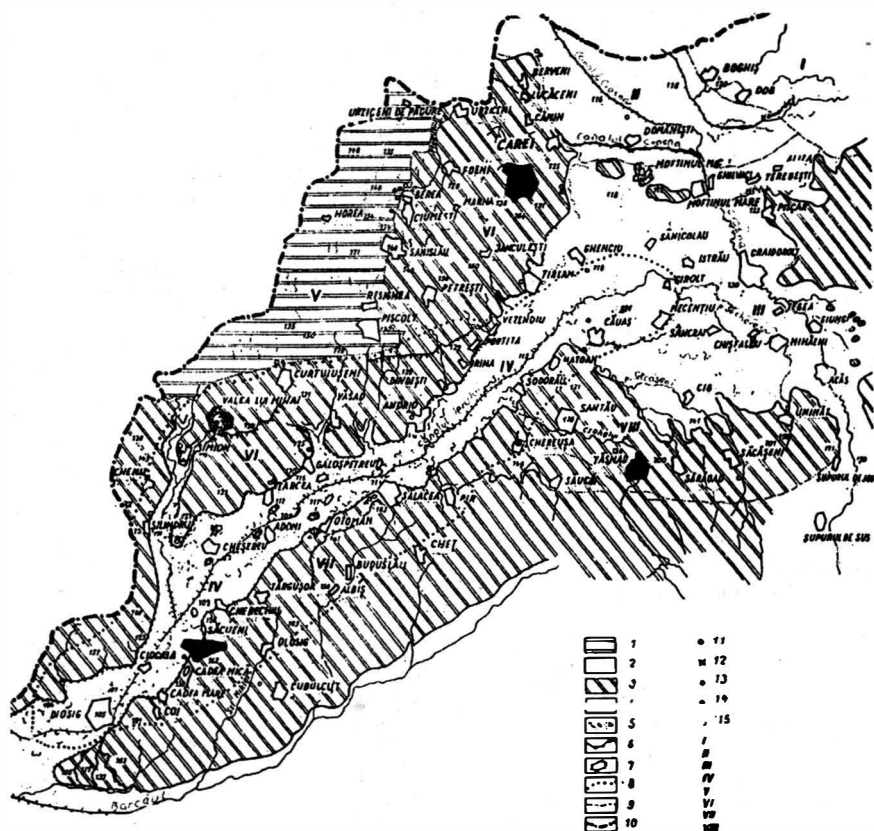
Complexul de baltă a fost alimentat de viiturile Crasnei până la canalizarea râului. Albia de bifurcație a fost ocupată de pârâiașul Ierului. Pârâul Ier izvorăște din pădurea Sechereșa. Înaintea asanării Câmpiei Ierului pârâul Ier a fost caracterizat de localnici astfel: "Nu este nici râu, nici canal, nici mlaștină, dar conține elemente din fiecare". Cantitatea de apă a acestei văi, lungă de 50-60 km și lată de 5-15 km cuprinzând, înainte de desecare, și o suprafață de 50.000 ha mlaștină, a fost asigurată numai parțial de apele Ierului. Completarea cantității de apă provine în principal din pârâurile Checheți – Cehal și a pârâiașelor din zona dunelor de nisip a Nirului (Ierul Rece, Ierul Morii, Ierul Laslo și pârâiașul Moca) dinspre Valea lui Mihai, respectiv din precipitațiile ce se adună de pe Dealurile Sălajului. Meandrele de odinioară, și înainte de canalizare dar și în momentul de față, sunt indescifrabile. Valea are o înclinație foarte mică, apa chiar și în timpul viiturilor avansează foarte lent. De la Hotoan până la Diosig, pe o lungime de 65 km, diferența nivelului abia atinge 18 metri.

Numele râului Ier a fost amintit deja de *Anonymus*, în documentele din sec. XLV-XV, sub următoarele denumiri: "Eger fluvius, iuxta fluvius Eer, - iuxti Eer". O problemă mult discutată între geografi a fost ce teritorii și localități aparțin zonei. Din punct de vedere geografic se consideră Zona Ierului numai Valea Ierului propriu-zisă. Dar putem ține cont și de dealurile din împrejurimi. Zona Ierului este un teritoriu destul de închis, pe care îl putem contura din punct de vedere geografic și istoric numai dacă ținem cont, pe lângă condițiile naturale și de relațiile economice, culturale și sociale ale locuitorilor. Zona Ierului – după autor – se întinde în afară de Câmpia Ierului, de la Crasna până în Barcău cuprinzând teritorii importante și din Colinele Nirului și Dealurile Sălajului. În felul acesta, din punct de vedere geografic de Zona Ierului aparțin, pornind dinspre nord spre sud, următoarele localități: Sâncrai, Micențiu, Ghirolt, Căuaș, Ghenci și Tiream. De aici spre sud urmează: Vezendiu, Portița, Dindești și Andrid, iar în direcția vest se află Pișcolt, Curtuiușeni, Valea lui Mihai, Simion, Șilindru, Cheniz și Diosig. Spre est Săcășeni, Santău, Chereușa, Pir, Buduslău, Olosig, Cadea Mare, Roșiori - Bihor. Acest teritoriu are o suprafață de 1600 km² și de 90.000 locuitori (fig. nr. 3).

În Zona Ierului nu sunt relații economice și populaționale unitare. Totuși, ceea ce a legat sufletește și intelectual pe locuitorii acestui teritoriu de-a lungul istoriei furtunoase a fost apa, stufărișurile, mlaștinile și ajutorul reciproc între oameni.

De-a lungul anilor, din punct de vedere geografic, etnografic și economic, Zona Ierului s-a extins și asupra zonelor apropiate care au asemănări geomorfologice identice. Astfel, spre nord se găsește Câmpia Ecedea iar spre partea inferioară a Crasnei se află Câmpia Crasnei. La o altitudine de 130-200 metri a Câmpiei Crasnei se întind Dealurile Tășnadului. În continuarea lor, se află, spre sud, Colinele Sălacea-Săcuieni, iar pe versantul celălalt al Ierului Câmpia Careiului, care sunt acoperite cu argilă roșie, respectiv cu loess. Argila roșie, după *Simeghi*, este o formă transformată a loessului, datorită vegetației de stepă și a climei din perioada umedă. Lângă graniță, în unele porțiuni, găsim, pe o distanță de 10 km, dunele de nisip ale Nirului. Dintre toate aceste zone bine conturate, cea mai mare întindere o are Câmpia Ierului. Această câmpie poate fi văzută foarte bine de pe oricare terasă mai înaltă a Ierului. În această câmpie, în urmă cu 30 de ani, au dominat culorile verde închis ale stufărișurilor. Pârâul Ier avea o curgere lentă în această vale mlaștinoasă. În timpul verii, în locurile cu meandre au fost semnalate stufărișuri, iar adevăratele albi vechi au fost vizibile numai primăvara, când nivelul apei a fost mai mare. Curbele albiilor și a meandrelor aveau lățime de 100-200 metri. Aceste meandre realizau un labirint imposibil de determinat. În anii 1960, a fost efectuată o

desecare amplă și canalizarea Văii Ierului. Canalul colector principal are lungimea de 91 km.

Fig. 3 – Harta geomorfoloică a Câmpiei Ierului și a zonelor învecinate. 1. Depozite eoliene, nisip zburător; 2. Teren aluvionar cu depozite de mlaștină; 3. Argilă roșcată; 4. Canale – Ier-Crasna-Barcău; 5. Meandre, mlaștini; 6. Terasse pleistocene; 7. Insule aluvionare; 8. Limita Zonei Ierului; 9. Limita zonelor geografice; 10. Granița țării; 11. Descoperiri arheologice; 11. Paleolitic; 12. Mezolitic; 13. Neolitic; 14. Era cuprului; 15. Era bronzului. Unitățile geografice: I. Câmpia Satu Mare; II. Câmpia Ecedei; III. Câmpia Crasnei; IV. Câmpia aluvionară a Ierului; V. Colinele nisipoase ale Nirului; VI. Câmpia înaltă Carei – Valea lui Mihai; VII. Colinele Sălcea – Săcuieni; VIII. Colinele Tășnadului

În Câmpia Ierului astăzi se văd tarlale mari de grâu, holde de porumb, parcele cu zarzavaturi, turme de oi, mii de găște și ferme private. Câmpia Ierului este străjuită de terase cu înălțimi variabile de 30-50 metri. În sens geografic aceste trepte nu sunt adevărate terase. În fapt sunt terase false, care s-au format din depunerile de nisip și nămol ale viiturilor mari ale sistemului Tisa-Someș (*Benedek*, 1960). Terassele din ambele părți laterale ale Ierului sunt acoperite de argilă roșie. Am semnalat că argila roșie este de o vârstă cu loessul, numai că pe suprafețele uscate din nisipurile zburătoare s-a format loessul, iar pe suprafețele netede argila roșie. Existența unor terase din pleistocenul mediu (Mindel și Ris) ne arată că în timpul glaciațiunii pe această vale a fost o vie activitate fluviatilă. În perioada următoare, la sfârșitul pleistocenului (Würm

IV), Tisa abandonează Valea Ierului, iar în tardiglacial (15.000-13.000 ani) și Someșul încetează curgerea normală pe Valea Ierului (*Benedek*, 1960-1969; *Bogdan*, 1963) (fig. 1-2) (*Benedek*, 1969).

Specificul ecologic al Zonei Ierului a fost determinat de-a lungul secolelor de privesăta de mlaștini. Problema reglării sistemului de apă a Ierului în secolul trecut a fost amintită deja. Ba, mai mult, s-a conturat un plan conform căruia apele Tisei Superioare s-ar fi putut lega printr-un canal prin Valea Ierului cu bazinul Crișurilor. Conform acestui plan, prin acest canal ar fi posibilă navigația în Câmpia Tisei.

Greutățile economice din Primul Război Mondial și din anii următori acestuia nu au mai făcut posibilă realizarea acestui plan. În anii 1930, din nou, s-a ivit problema sistematizării apelor zonei. Dar, de data aceasta demersul a avut un caracter local. Din păcate, și aceste planuri modeste au fost abandonate din cauza Celui de al doilea Război Mondial. În sfârșit, în 1960, Comisia de Stat a Apelor a aprobat un plan general de canalizare. În anul 1965 s-a luat decizia finală cu privire la asanarea unei suprafețe de 54.181 ha din Valea Ierului. Lucrările au fost începute în 1967. Acest plan avea două scopuri: unul regularizarea cursului, al doilea folosirea terenurilor în scopuri agricole. Primul scop s-a realizat. S-a construit un canal principal de 91 km cu bazine de reglare a debitelor de apă de la Ghilești-Andrid-Văsad și Simion. Deja au trecut 30 de ani de la asanare. Efectele pozitive ale muncii s-au manifestat prin folosirea terenurilor agricole și prin împiedicarea inundațiilor frecvente în anii precedenți. Dar au apărut și deficiențe. Nu s-a realizat problema principală și anume irigația. Scopul principal nu era ca această apă dulce de inestimabilă valoare să ajungă în mare pe drumul cel mai scurt, ci să fie folosită pentru irigare. Astăzi, datorită situației încă neclare ale fondului funciar, a titlurilor de proprietate, o parte din pescăriile de capacitate mică au fost asanate. Pe diferite porțiuni ale canalului principal, unde șanțurile nu sunt adâncite, se adună nămolul și a început efectul mlaștinirii.

Ceea ce pentru ocrotitorii naturii este cel mai dureros lucru este distrugerea habitatelor naturale din Valea Ierului. Degeaba am făcut demersuri pentru formarea rezervațiilor naturale, proiectanții nu au ținut cont de argumentele ecologilor. În locul peisajului milenar s-au câștigat terenuri arabile de 40-50 hectare, dar s-au pierdut flora și fauna endemică din Valea Ierului. Pe alocuri, totuși, se mai disting resturi (*Phragmitetum*), ici și colo apar păpurișuri (*Typhetum*), iar în răzlețe ochiuri de apă plutește *Salvinia natans* și diferite specii de *Lemna* și *Hidrocharis*. Dar *Sratiotetesul* (zis de localnici "kolokán") planta acvatică cea mai specifică a zonelor mlaștinoase ale Ierului trăiește numai în amintirea vârstnicilor.

Aceeași soartă a avut și lumea păsărilor care cândva a concurat cu bogăția speciilor din Delta Dunării. Au dispărut stârcul, corcodelul, fluierașul de mlaștină, lăcarul de stuf, becațina, nagătul, găinușa de baltă etc. Nu se mai practică nici pescuitul popular pentru că fondul ihtiologic este foarte sărac. Din fericire, în ultima clipă au fost colectate de la locatari uneltele pescarilor într-un muzeu modest, ce se află în centrul localității Săcuieni. În apele eleșteelor mai apare totuși carasul, crapul, știuca, țiparul, linul. Dar a ajuns pe uscat mijlocul de transport atât de preferat al localnicilor "neporul-haioul" cu fundul lat, specific pentru lumea Văii Ierului.

BIBLIOGRAFIE

Arinei Șt., 1977 – *Geofizica pentru geologi*, Ed. Tehnică

Benedek Z., 1960 – *Geomorfologiai tanulmányok az Érmelléken és Carei-Nagykároly vidékén*, Földrajzi Közlemények, nr. 2

- Benedek Z.**, 1969 – *Schimbările cursului Someșului și Crasnei în perioada pleistocenului superior și a holocenului*. Satu Mare – studii și comunicări
- Benedek Z.**, 1969 – *Studii hidrogeologice și paleohidrografice în zona câmpiilor Ier-Crasna-Someș*. Lucrare de grad. Didactic I
- Benedek Z.**, 1982 – *Hidrogeologia apelor termale din zona județului Satu Mare*. Satu Mare – studii și comunicări
- Benedek Z.**, 1987 – *Evoluția paleohidrografică a sistemului de râuri Tisa-Someș-Crasna-Ier*. Separatum al Univ. Al. I. Cuza, Iași
- Bogdan A. și Diaconeasa B.**, 1963 – *Problema Eriului în lumina analizelor de polen* – Separatum Univ. Babeș-Bolyai
- Borsy Z.**, 1953 – *A Bodroglköz felszínének kialakulása*. Földrajzi Értesítő
- Sümeghy I.**, 1945 – *A Tiszántul*. Magyar földtani tájak leírása
- Tenu A.**, 1981 – *Zăcămintele de ape hipertermale din nord-vestul României*. Ed. Academiei R.S.R.

KIVONAT

România két nyugati megyéjében Szatmárban és Biharban található az alacsony (100-110 m) síkság, amelyet Érmelléknek nevezünk. Ez a tektonos síkság a Nyírség komokdombjai és a Szilágysági domb vidék között mintegy 60 km hosszúságban és 5-15 km közötti szélességben a Kraszna és Berettyó folyók tart. 1960 előtt, amikor a 91 km hosszú csatornával ezt a mocsaras területet lecsapolták még 50.000 ha volt a hasznavehetetlen vizenyős terület. Ugyanis ez a völgy hajdan a jégkorszakban a Tisza-Szamos és a Kraszna levezető árok területe volt. A jégkorszak közepén a vvürm IV-ben megsüllyedt a Bodroglköz és a Szatmári – síkság északi területe. Az Érvölgye ezekhez képest magasabb szintben maradt, a Tisza és a Szamos észak felé kezdett folyni, elhagyta az Érvölgyét. Ez a folyamat kb. 15.000 évvel ezelőtt a jégkorszak végén következett be. Ekkor már csak a Kraszna folyt végig az Érmelléken, de csak nagyobb áradások idején. Ma a lecsapolás után az Érmellék ökológiai viszonyai teljesen megváltoztak. Eltűnt a mocsarakra jellemző növényzet, a rendkívül gazdag hal- és madárállomány. Mezőgazdasági szempontból nyertünk néhány hektár termőföldet, de elvesztettük a Kárpát-medence egyik legértékesebb tájegységét.

*

The Geology and the Ecology of the Ier Valley (Summary)

The author presents an abstract of the ecologic conditions of the area approaching the River Ier. The negative effects of the regulating and cleaning of the area are underlined in this study. They have transformed it into a low agricultural production plain. Wet habitats have almost become extinct (lakes, swamps and ponds).